

THE IMPORTANCE OF SIGN LANGUAGE IN INCLUSIVE EDUCATION OF HEARING IMPAIRED CHILDREN

Victoria Maximciuc

Assoc. Prof. PhD, "Ion Creangă" Pedagogical State University, Chişinău, Republic of Moldova

Alla Bargan

Manager в Deaf Association of the Republic of Moldova

Abstract: Modern education is aimed at providing pupils with competencies that will allow them to successfully socialize and realize themselves in their future life. It is urgent to create special conditions in general education institutions for children with hearing impairment to master the curriculum using all possible means of special pedagogy. The importance of hearing in human life is very great. For the child, the most important function of hearing is the successful formation of speech, because in the absence or deficiency of hearing, additional means and stimulation are necessary for the development of speech. The World Federation of the Deaf is deeply concerned about the risk of linguistic deprivation to which deaf children are exposed due to the insufficient provision of quality education in their national sign language. The Federation considers this to be a serious violation of human rights. The study aims to evaluate the impact of sign language proficiency on the educational and communication skills of children with hearing impairment. The authors developed a "Monitoring Sheet for the child/pupil with hearing impairment". The study covered all schools in the Republic of Moldova. The following features were identified: insufficient sign language proficiency, sign language is not used as the main means of communication and learning at early stages, this negatively affects the development of language competencies in general, including prerequisites for reading; insufficient communication and understanding; late diagnosis and lack of early specialized assistance. The article offers recommendations for the national education system.

Keywords: sign language, hearing impairment, inclusive education, language comprehension, communication, reading skills.

Actualitatea cercetării

Integrarea educațională a copiilor cu nevoi speciale este o tendință globală comună, caracteristică țărilor foarte dezvoltate. Este o etapă importantă în dezvoltarea sistemului de educație specială, asociată cu o regândire de către societate și stat a atitudinii sale față de persoanele cu dizabilități, cu recunoașterea drepturilor acestora la șanse egale în raport cu ceilalți în diferite domenii ale vieții, inclusiv în educație (H.H. Малофеев).

Educația modernă urmărește să ofere elevilor competențe care să le permită să se socializeze cu succes și să se realizeze în viața lor de adulți. Actuală este problema creării condițiilor speciale în instituțiile de învățământ general pentru ca copiii cu deficiențe de auz să stăpânească programa școlară folosind toate mijloacele posibile ale pedagogiei corecționale.

Importanța auzului în viața omului nu poate fi subestimată. În timpul perioadei de dezvoltare intensivă a unui copil, auzul difuzează până la 80% din informațiile despre lumea înconjurătoare, despre obiecte și chiar despre caracterul persoanelor din apropiere. Auzul oferă posibilitatea de a extinde câmpul de informații, permite unei persoane să navigheze liber în spațiu, facilitează procesul de socializare, contribuie la dezvoltarea cu succes a personalității. Pentru un copil, cea mai importantă funcție a auzului este dezvoltarea cu succes a vorbirii, deoarece în absența auzului sau în cazul deficienței acestuia, sunt necesare mijloace suplimentare de stimulare pentru dezvoltarea vorbirii.

Federația mondială a surzilor (WFD) își exprimă profunđa îngrijorare cu privire la riscul de deprivare lingvistică la care sunt expuși copiii surzi din cauza furnizării insuficiente a unei educații de calitate în limba lor națională a semnelor. Federația consideră că aceasta este o încălcare gravă a drepturilor omului.

Pandemia COVID-19 a generat o problemă acută legată de accesul persoanelor surde la informații și servicii esențiale de înaltă calitate, în limbajul național al semnelor. Lipsa unui astfel de acces are un efect distructiv asupra vieții persoanelor surde din diferite regiuni ale lumii. Acest lucru se datorează nivelului scazut de conștientizare cât și cunoaștere profundă a problemelor de către organele de stat cu privire la drepturile fundamentale ale persoanelor surde de a primi informații în limbajul național al semnelor.

Dreptul de a utiliza limba națională, inclusiv limbajul național al semnelor, este un principiu fundamental recunoscut în sistemele internaționale privind drepturile omului. Această recunoaștere trebuie pusă în aplicare la nivel național, regional și local. În acest sens, cea de-a XVIII-a Adunare Generală a WFD din 2019 a adoptat Direcția strategică pentru 2020-2030, iar Carta WFD privind drepturile limbajului semnelor a solicitat o recunoaștere juridică suplimentară a limbajelor semnelor naționale.

Copiii cu deficiențe de auz întâmpină anumite dificultăți în procesul de integrare socială, inclusiv din cauza lipsei de experiență socială. Etapa actuală de dezvoltare a sistemului de educație incluzivă se caracterizează prin căutarea unor forme și tehnologii noi de predare și educație pentru copiii cu probleme de auz, care să le permită o integrare deplină în societate. Cea mai importantă parte a integrării persoanelor cu deficiențe de auz în societate este integrarea în instituțiile de învățământ, instruirea comună cu colegii tipici.

Analiza literaturii de specialitate

Condiția principală pentru o integrare deplină și calitativă este de a apropia cât mai mult posibil necesitățile sistemului educațional modern de nevoile copiilor cu deficiențe de auz. În prezent în Republica Moldova, putem constata faptul „integrării” copiilor surzi și cu deficiențe de auz în școli de masă, care cu părere de rău nu sunt deloc adaptate pentru ei.

Vorbind despre integrare în general, putem sublinia aspectele pozitive și negative. Aspectele pozitive ale integrării includ:

- Posibilitatea participării depline a copilului la viața cotidiană a familiei și menținerea relațiilor cu părinții;
- Dobândirea de experiență socială în interacțiunea cu colegii și adulții;;
- Prin comunicarea constantă cu copii auzitori, se reduce bariera de comunicare, ceea ce va facilita pe viitor adaptarea și integrarea în societate.

Dezavantajele integrării în școlile generale includ:

- Numărul mare de elevi într – o clasă;
- Condiții acustice necorespunzătoare în sălile de clasă;
- Aranjarea necorespunzătoare a băncilor din clasă;
- Materialul didactic este prezentat în principal sub formă de prelegere, ceea ce face dificilă învățarea copiilor surzi și cu deficiențe de auz..

Analiza istoriei dezvoltării experienței internaționale ne oferă posibilitatea de a evidenția condițiile în care este posibilă o integrare de succes, și anume:

- Structura socială democratică cu respectarea garantată a drepturilor umane și de personalitate;
- Asigurarea financiară și crearea unei game adecvate de servicii corecțional-educative și condiții de viață pentru copiii cu deficiențe de auz într-o școală de masă;
- Caracterul non-violent al proceselor de integrare, disponibilitatea alternativelor și oportunitățile de alegere în lista de servicii educaționale și corecționale garantate furnizate de sistemul de învățământ pentru persoanele cu probleme de dezvoltare. [1].

Problema integrării sociale și pedagogice a copiilor cu deficiențe de auz necesită o abordare complexă pentru a identifica oportunitățile de învățare și educație, luând în considerare caracteristicile individuale ale fiecărui copil.

În Republica Moldova, această problemă este deosebit de actuală și necesită soluționarea unor aspecte legate de identificarea modalităților de depășire a ei prin următoarele aspecte:

- Studierea și generalizarea practicilor de învățare a copiilor cu deficiențe de auz;
- Elaborarea ghidurilor metodologice pentru îmbunătățirea procesului de educare și instruire a copiilor cu deficiențe de auz;
- Dezvoltarea unor metode speciale de predare pentru copiii cu deficiențe de auz;
- Implementarea rezultatelor cercetării în practica educației incluzive;
- Introducerea și îmbunătățirea mijloacelor tehnice de compensare și corectare a deficiențelor de auz;
- Introducerea și îmbunătățirea metodelor de lucru care vizează integrarea și adaptarea socială a copiilor cu deficiențe de auz.

Să notăm câteva rezultate personale ale includerii depline și de succes a unui copil surd în procesul educațional:

1. Conștientizarea de sine ca membru cu drepturi depline al societății, ca cetățean al țării sale;
2. Formarea unei atitudini respectuoase față de opinia celorlalți, față de cultura și istoria lor și a altor popoare;
3. Formarea de sentimente și nevoi estetice;
4. Dezvoltarea sentimentelor etice, a moralității, a înțelegerii și empatiei pentru sentimentele altor persoane;
5. Dezvoltarea relațiilor interpersonale, a relațiilor cu adulții și colegii cu sau fără deficiențe de auz;
6. Formarea deprinderilor pentru un stil de viață sănătos, conștientizarea valorilor spirituale;
7. Dezvoltarea unor percepții corecte asupra propriilor abilități, neajunsuri sau limitări;
8. Stăpânirea abilităților de autoîngrijire la toate aspectele vieții cotidiene;
9. Stăpânirea operațiilor logice de analiză, comparație, generalizare, stabilire a relațiilor cauză-efect, abilități de raționament;
10. Stăpânirea practică a limbajului ca mijloc de comunicare;
11. Stăpânirea formelor de comunicare orală, dactilică și mimico-gestuală

Recunoașterea integrării în Republica Moldova ca o tendință principală a etapei actuale în dezvoltarea asistenței pentru copiii cu deficiențe de auz, nu trebuie să devină în niciun caz un motiv pentru distrugerea sistemului de educație specială diferențiată pentru acești copii. Integrarea efectivă este posibilă doar în condițiile îmbunătățirii continue, permanente a sistemului de învățământ de masă și special.

- Pentru a facilita și îmbunătăți învățarea, este necesară adaptarea curriculumului pentru copiii cu deficiențe de auz din școlile obișnuite sau din clasele speciale pentru copii cu deficiențe de auz. Câteva domenii cărora trebuie să li se acorde atenție maximă sunt::
- Promovarea identității lingvistice a persoanelor cu deficiențe de auz la nivel de stat. (Conferința mondială privind drepturile lingvistice din 08.06.1996, Barcelona, Spania).
- Educația copiilor surzi ar trebui să se desfășoare în limba adecvată utilizată de minoritatea persoanelor cu deficiențe de auz din Republica Moldova.
- Ministerul Educației trebuie să formeze și să certifice profesorii și cadrele auxiliare din toate unitățile de învățământ în care învață copii cu deficiențe de auz.
- Crearea serviciilor educaționale speciale pentru copiii surzi în instituțiile de învățământ general, ținând cont de nevoile lor specifice și de măsurile individualizate eficiente,

utilizând limbajul semnelor și tehnologia asistivă necesară copiilor surzi (inclusiv în instituțiile de învățământ superior)

- Elaborarea manualelor pentru învățarea limbajului semnelor în Republica Moldova la diferite niveluri (grădinițe, școli, colegii și universități) cu scopul de a standardiza limbajul semnelor și de a adopta o lege oficială privind limbajul semnelor la nivel guvernamental cu finanțare de la bugetul de stat.
- Formarea părinților care au copii surzi pentru a comunica cu copiii lor, inclusiv cu asistenții sociali și specialiștii, precum și pentru ca aceștia să învețe limbajul semnelor și să-l utilizeze în procesul educațional. Furnizarea de servicii de interpretare în limbajul semnelor pentru persoanele cu deficiențe de auz care își continuă studiile de specialitate la instituțiile de învățământ superior, precum și atunci când întâmpină probleme personale în viața de zi cu zi.

Tehnologia asistivă este utilizată în prezent în instituțiile de învățământ inclusiv pentru a compensa deficiențele de auz și, în consecință, pentru deficitele de dezvoltare ale copilului. Scopul final este integrarea completă și cu succes a persoanelor cu deficiențe de auz în societate.

Dispozitivele asistive sunt de mai multe tipuri:

1. Mijloace de corectare a auzului pentru uz individual și colectiv (aparate auditive, implanturi cohleare, echipamente de amplificare a sunetului);
2. Simulatoare speciale pentru dezvoltarea percepției auditive și a abilităților de citire labială;
3. Diverse dispozitive pentru confort (dispozitive de avertizare, gadgeturi și dispozitive pentru conectarea lor);
4. Echipamente și materiale didactice de iluminare și sonorizare.

Atunci când creăm un mediu accesibil pentru persoanele cu deficiențe de auz, este important să luăm în considerare care este principala problemă cu care se confruntă de-a lungul vieții ceia ce este accesul la informație. Prin urmare, sarcina principală este de a crea condiții pentru percepția informațiilor prin surse vizuale. Iată câteva exemple de astfel de posibilități:

- panouri cu materiale vizuale amplasate strategic și accesibile elevilor cu deficiențe de auz (reguli de comportament, reguli de siguranță, programul de lucru al instituției, orarul lecțiilor etc.);
- prezența unui semnal luminos ce va semnala începutul și sfârșitul lecției în sala în care învață copiii cu deficiențe de auz și în clasele incluzive;
- prezența minitoarelor sau ecranenelor speciale cu „text rulant” (ticker), pe care este afișată informația de importanță majoră;
- acces la internet de calitate și dispozitive cu funcție de mesagerie, pentru a facilita comunicarea cu părinții, colegii și cadrele didactice.

În sălile de clasă în care va învăța copilul cu deficiențe de auz, trebuie să se realizeze lucrări în de a normaliza acustica pentru a evita ecoul, care este foarte perturbator pentru percepția elevului cu deficiențe de auz asupra discursului profesorului și al colegilor. Opțional, sala poate fi echipată cu panouri fonoabsorbante speciale sau cu perdele dense, care au, de asemenea, proprietăți fonoabsorbante.

O altă condiție pentru menținerea sănătății elevilor cu deficiențe de auz este disponibilitatea unei săli special amenajate pentru orele de recreere și dezvoltare. Sala trebuie să fie izolată fonic și dotată cu echipamente speciale pentru lucrul cu un terapeut în limbajului semnelor, psiholog, logoped sau psihopedagog.

Nu trebuie să uităm că, atunci când integrăm un copil cu deficiențe de auz într-o școală de masă, este necesar să dotăm sala de clasă cu echipamente speciale: tablă interactivă sau ecran, proiector, televizor, computer [4].

Baza științifico - metodologică:

Л.С. Выготский: Teoria sa cultural-istorică a dezvoltării funcțiilor mentale superioare este fundamentală pentru înțelegerea dezvoltării copiilor cu deficiențe de auz. El a subliniat rolul sistemelor de semne, inclusiv al limbajului semnelor, în medierea proceselor mentale [5].

Р.М. Боскис: O specialistă renumită în domeniul surdopedagogiei, care a studiat particularitățile activității cognitive, ale sferei emoțional-volitive și ale formării personalității copiilor cu deficiențe de auz. Lucrările sale evidențiază specificul dezvoltării senzoriale și intelectuale a acestora [4].

И.М. Соловьев, Ж.И. Шиф: Lucrările lor sunt dedicate studiului particularităților de gândire și vorbire ale copiilor surzi, subliniind rolul mecanismelor compensatorii și importanța vizibilității în învățare [7].

C. Bodorin: lucrări în psihologia limbajului semnelor privind particularitățile de dezvoltare, educație și adaptare socială a copiilor surzi și cu deficiențe de auz [1].

Joseph J. Murray: Ghid pentru realizarea drepturilor privind limbajul semnelor, manual al Federației Mondiale a Surzilor [2].

William Clarence Stokoe Jr.: Este fondatorul revistei științifice „Cercetări în limbajul semnelor” și a dezvoltat metode pentru identificarea și descrierea structurilor lingvistice ale limbajului semnelor [3].

Г.Л. Зайцева: a adus contribuții semnificative la studiul limbajului semnelor [6].

Problema cercetării este argumentată, pe de o parte, de studiul utilizării limbajului semnelor în condițiile învățământului special și, pe de altă parte, de utilizarea insuficientă și importanța limbajului semnelor în condițiile învățământului modern din Republica Moldova.

Scopul cercetării

Evaluarea impactului cunoașterii limbajului semnelor asupra abilităților educaționale și de comunicare ale copiilor cu deficiențe de auz.

Obiective

1. Formularea scopului, obiectivelor și ipotezei cercetării, precum și alegerea metodelor de investigare;
2. Aplicarea metodologiei de cercetare;
3. Efectuarea analizei și interpretării rezultatelor cercetării;
4. Formularea concluziilor.

Ipotezele cercetării

1. Majoritatea copiilor cu deficiențe de auz, indiferent de tipul de tehnologie asistivă utilizată, întâmpină dificultăți semnificative în comunicare și ca urmare în mediul educațional;
2. Copiii cu deficiențe de auz care beneficiază de instruire prin limbajul semnelor primesc un nivel mai ridicat de educație decât copiii care nu au această oportunitate.

Baza experimentală

Studierea particularităților utilizării limbajului semnelor în educația incluzivă a copiilor cu deficiențe de auz pe exemplul elevilor din instituțiile de învățământ general din Republica Moldova și artiștilor amatori ai Casei Republicane de Cultură a Surzilor din Moldova - elevi și absolvenți ai școlilor speciale pentru copii surzi și cu deficiențe de auz.

Datele au fost colectate în timpul monitorizării, în baza Ordinului Ministrului Educației al Republicii Moldova, Dl. Dan Percun, privind crearea unui grup de lucru pentru

monitorizarea incluziunii educaționale a copiilor/elevilor cu deficiențe senzoriale în instituțiile de învățământ general din 04.09.2024.

Centrul Republican de Asistență Psihopedagogică a elaborat o „Fișă de monitorizare pentru un copil/elev cu deficiențe de auz”, care include următoarele informații::

- Raionul/municipiul;
- Localitate;
- Instituția de învățământ;
- Numele, prenumele copilului;
- Anul nașterii;
- Clasa/grupa;
- Tipul dizabilității/gradul;
- Forma de incluziune;
- Planul educațional individualizat;
- Echipamentele asistive pe care le are elevul.

În plus, această fișă conține indicatori precum:

- Forma de comunicare a copilului;
- Serviciile de sprijin de care beneficiază copilul;
- Evaluarea/reevaluarea progresului în învățare în conformitate cu recomandările SAP și cu cerințele educaționale ale copilului;
- Parteneriatul dintre participanții la procesul educațional inclusive și părinții.

Astfel, din aceste date pot fi extrase informații privind metodele de comunicare, nivelul de cunoaștere a limbajului semnelor, dificultățile de comunicare și de înțelegere a limbajului scris, precum și opiniile părinților cu privire la învățarea limbajului semnelor de către copiii lor.

Datele pentru a doua ipoteză au fost obținute prin observarea participanților la activitatea artistică de amatori a Casei Republicane de Cultură a Surzilor din Moldova.

Analiza și interpretarea datelor.

În total, 124 de copii cu deficiențe de auz din 95 de instituții de învățământ din Republica Moldova au participat la studiu, inclusiv: purtători de proteze auditive - 70 de persoane; purtători de implant cohlear - 36 de persoane; 18 persoane care nu utilizează tehnica asistivă.

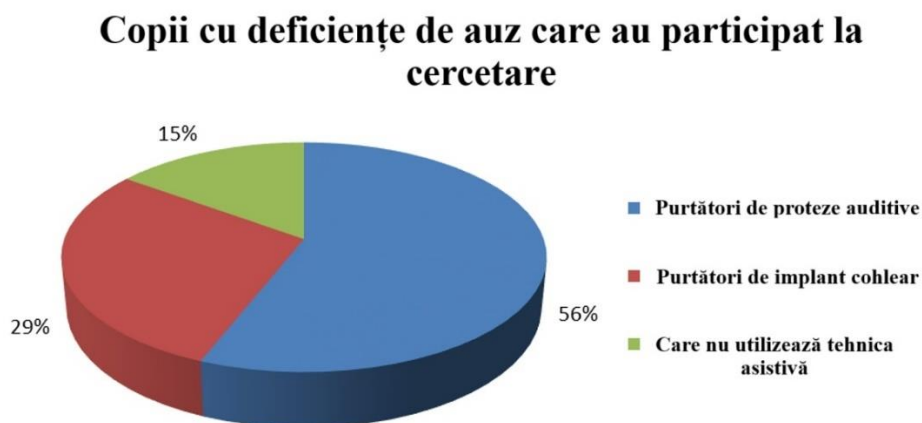

Fig.1. Structura eșantionului

Datele obținute în cadrul cercetării demonstrează diversitatea profilurilor de comunicare în rândul copiilor cu deficiențe de auz și evidențiază o serie de tendințe importante (Tabelul 1, Figura 2):

1. Particularitățile comunicative ale întregului grup de copii:

O parte semnificativă de copii (34%) comunică predominant cu gesturi naturale, indicând nevoia unei forme de comunicare vizuală.

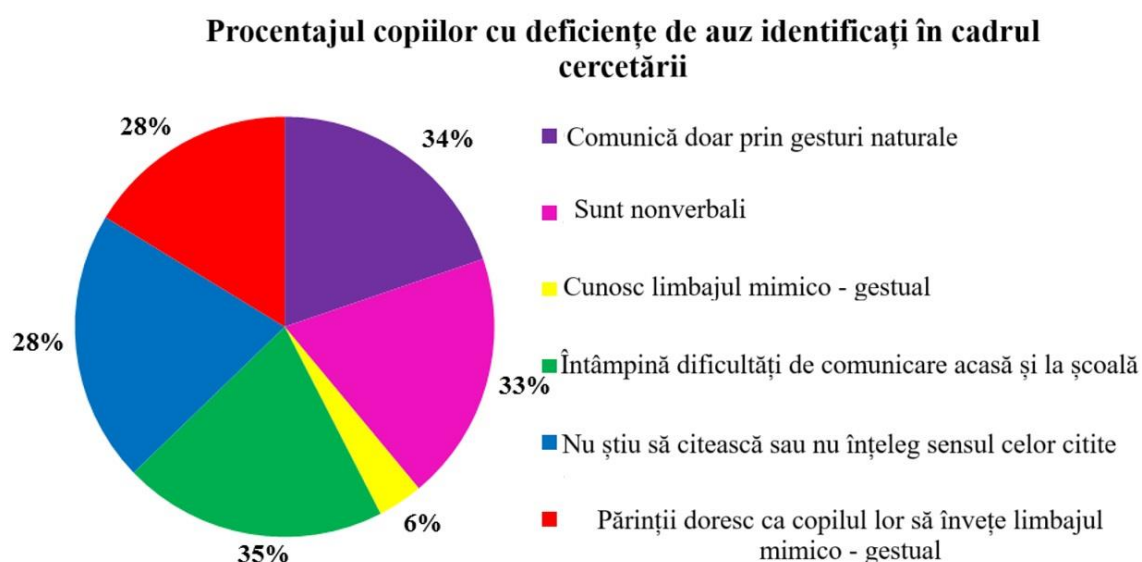
O rată ridicată de copii nonverbali (33%) subliniază dificultățile grave legate de vorbirea orală și necesitatea de a găsi mijloace alternative de comunicare, cum ar fi limbajul semnelor. Doar o proporție mică (6%) stăpânesc limbajul semnelor, ceea ce indică faptul că limbajul semnelor nu este suficient diseminat și utilizat în mediul educațional cu această categorie de copii.

Mai mult de o treime dintre copii (35%) au dificultăți de comunicare, atât acasă, cât și la școală,/+ ceea ce afectează negativ integrarea lor socială și calitatea educației incluzive.

Un număr semnificativ de copii (36%) nu pot citi sau înțelege semnificația textului pe care îl citesc, ceea ce indică o legătură esențială între dificultățile de comunicare și problemele de achiziție a limbajului scris.

Cu toate acestea, 28% dintre părinții copiilor își doresc ca aceștia să învețe limbajul semnelor, ceea ce reflectă conștientizarea de către părinți a importanței limbajului semnelor pentru dezvoltarea și educația copiilor lor. Procentul relativ scăzut denotă lipsa unei conștientizări adecvate și cuprinzătoare a părinților copiilor cu deficiențe de auz cu privire la importanța introducerii timpurii a limbajului semnelor.

Procentul ridicat de copii care folosesc gesturi naturale și sunt non-verbali subliniază faptul că vorbirea orală nu este un mijloc eficient de comunicare pentru o parte semnificativă a grupului de studiu. Procentul scăzut de copii care stăpânesc limbajul semnelor indică o integrare insuficientă a limbajului semnelor în procesul educațional. Dificultățile de comunicare și de înțelegere a vorbirii scrise pot fi interconectate și pot stimula eșecurile educaționale.

Fig.2. Particularitățile limbajului și comunicării la copiii cu deficiențe de auz

2. Abilitățile de comunicare și nivelul de înțelegere a limbajului scris la copiii cu aparate auditive:

Printre copiii cu aparate auditive, o proporție semnificativă (22 de persoane) comunică doar prin gesturi naturale, ceea ce indică faptul că aparatele auditive nu oferă întotdeauna un nivel suficient de percepție auditivă pentru o comunicare verbală completă.

Majoritatea (45 de persoane) posedă abilități de comunicare, ceea ce indică eficiența protezelor auditive pentru un anumit grup de copii.

Aproape un sfert (19 persoane) au dificultăți în comunicarea cu părinții și profesorii, în ciuda faptului că folosesc aparate auditive, ceea ce indică necesitatea unor strategii de comunicare suplimentare.

O treime dintre copii (25) nu citesc sau nu înțeleg sensul a ceea ce citesc, ceea ce poate fi legat de dificultăți în perceperea vorbirii orale și ca urmare în stăpânirea bazelor lingvistice ale vorbirii scrise.

Deși o mare parte dintre copiii cu proteze auditive posedă abilități ale limbajului oral, o proporție semnificativă are dificultăți în comunicarea și înțelegerea limbajului scris. Acest lucru subliniază faptul că protezele auditive nu reprezintă o soluție unică în educația incluzivă și pentru mulți copii cu deficiențe de auz, sunt necesare mijloace suplimentare de comunicare, cum ar fi limbajul semnelor.

3. Abilitățile de comunicare și nivelul de înțelegere a limbajului scris la copiii cu implant cohlear:

Și în rândul copiilor cu implant cohlear se observă utilizarea gesturilor naturale (14), deși într-o măsură mai mică decât copiii cu proteze auditive. Majoritatea (24) au abilități de conversație, ceea ce poate indica eficiența potențială a implantului cohlear pentru dezvoltarea limbajului oral, însă 11 copii încă nu vorbesc.

Aproape jumătate dintre copiii cu implant cohlear (16) au dificultăți în comunicarea cu părinții și profesorii, ceea ce indică necesitatea unei abordări complexe a dezvoltării abilităților de comunicare și educație. În același timp, 15 copii nu citesc sau nu înțeleg sensul textului pe care îl citesc, ceea ce subliniază importanța dezvoltării competențelor lingvistice în general și nu doar al limbajului oral.

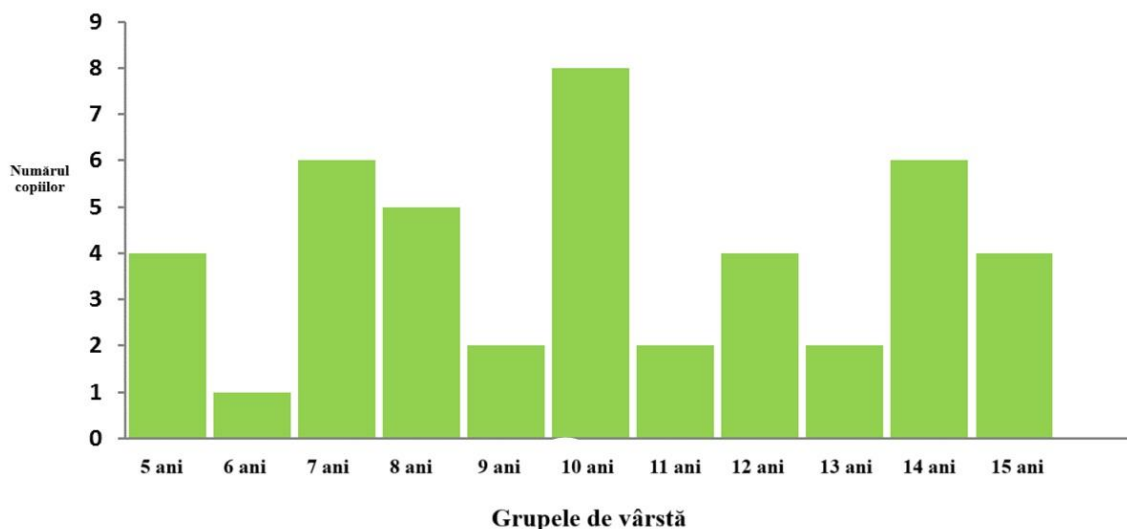
Niciun copil cu implant cohlear nu comunică în limbajul semnelor, ceea ce se datorează cel mai probabil accentului pus pe dezvoltarea limbajului oral după implantare, fapt care în opinia mea este absolut greșit. Prezența copiilor care întâmpină dificultăți în comunicare și în procesul educațional arată că implantul cohlear nu rezolvă întotdeauna pe deplin problemele de comunicare și că sprijinul limbajului semnelor poate fi util într-o abordare globală pentru acest grup de copii.

Tabelul 1 Particularitățile vorbirii și comunicării la copiii din diferite categorii cu deficiențe de auz

№ do	Categoria de copii	Apaat auditiv	Implant cohlear	Nici una nici alta
1	Comunică doar prin gesturi naturale	22	14	6
2	Stăpânesc abilitățile de vorbire	45	24	13
3	Nu vorbesc	22	11	8
4	Întâmpină dificultăți în comunicarea cu părinții și profesorii	19	16	9
5	Nu citesc sau nu înțeleg sensul celor citite	25	15	4
6	Comunică doar prin limbajul semnelor	5	0	2

Analiza datelor privind raportul de vârstă al copiilor cu deficiențe de auz integrați în școlile de masă din Republica Moldova care nu știu să citească este o completare importantă la statisticile analizate anterior și permite o înțelegere mai profundă a problemei dezvoltării limbajului și a nevoilor educaționale ale acestui grup de elevi (Figura 3).

Distribuția pe vârste a copiilor cu deficiențe de auz, integrați în școlile de masă din Republica Moldova, care nu știu să citească

Fig.3. Incluziunea copiilor cu deficiențe de auz fără abilitățile de citire

Cel mai mare număr de copii care nu citesc se încadrează în grupele de vârstă 7 ani (6 persoane), 8 ani (5 persoane) și 10 ani (8 persoane). Acest lucru indică faptul că dificultățile în învățarea cititului sunt deja evidente în stadiul inițial al învățării și se pot acumula cu vârsta dacă nu se intervine precoce.

Prezența copiilor care nu citesc la vârsta de 5 și 6 ani este alarmantă și poate indica o atenție insuficientă acordată dezvoltării premiselor pentru lectură la vârsta preșcolară la copiii cu deficiențe de auz sau un și ca urmare început întârziat a activității corective.

Prezența copiilor care nu citesc în grupele de vârstă mai mari sugerează că dificultățile de citire pot persista pe întreaga perioadă a educației în școala de masă. Acest lucru le limitează grav accesul la informațiile de învățare și la alte oportunități educaționale.

În contextul cercetării privind importanța limbajului semnelor în educația incluzivă, procentul ridicat de copii care nu citesc indică mai mulți factori interconectați:

1. Competența insuficientă în limbajul semnelor. Dacă limbajul semnelor nu este utilizat ca mijloc principal de comunicare și de învățare timpurie, acest lucru are un impact negativ asupra dezvoltării competențelor lingvistice în general, inclusiv asupra condițiilor prealabile pentru lectură. Limbajul semnelor poate servi drept bază pentru înțelegerea structurii gramaticale a limbii și pentru dezvoltarea gândirii abstracte, care este esențială pentru dobândirea limbajului scris.
2. Lipsa de comunicare și înțelegere. Procentul ridicat de copii care întâmpină dificultăți de comunicare (35%) poate afecta în mod direct procesul de învățare. Înțelegerea insuficientă a discursului oral al profesorului și lipsa unei comunicări depline în clasă fac dificilă asimilarea conținutului educațional.
3. Diagnosticarea târzie și lipsa asistenței corective timpurii. Este necesar să se înceapă activitatea pedagogică corectivă în timp util, inclusiv dezvoltarea competențelor lingvistice împreună cu studiul limbajului semnelor.

Datele prezentate privind distribuția pe vârste a copiilor cu deficiențe de auz care nu citesc demonstrează încă odată argumentele în favoarea necesității de a revizui abordările privind educația acestora în contextul incluziunii în Republica Moldova.

Din analiza datelor pot fi trase următoarele concluzii:

1. Limbajul semnelor este un mijloc important de comunicare pentru o parte semnificativă a copiilor cu deficiențe de auz.
2. Competența insuficientă în limbajul semnelor în rândul grupului de copii studiat indică necesitatea unei introduceri mai ample a acestuia în procesul educațional.
3. Dificultățile de comunicare și de înțelegere a cititului pentru mulți copii cu deficiențe de auz subliniază necesitatea unor strategii educaționale complexe care să includă utilizarea limbajului semnelor.
4. Sprijinul părinților pentru învățarea limbajului semnelor este un factor important pentru integrarea cu succes a acestui mijloc de comunicare în viața copilului.

Pe baza concluziilor obținute, se propun următoarele recomandări:

1. Elaborarea și punerea în aplicare a programelor educaționale care includ formarea în limbajul semnelor atât pentru copiii cu deficiențe de auz, cât și pentru profesorii și colegii auzitori.
2. Sensibilizarea părinților cu privire la beneficiile unei abordări bilingve (limbaj oral și limbajul semnelor) în educația copiilor cu deficiențe de auz.
3. Asigurarea disponibilității unor specialiști calificați în limbajul semnelor în instituțiile de învățământ.
4. Efectuarea unor cercetări suplimentare pentru o înțelegere mai profundă a influenței limbajului semnelor asupra dezvoltării cognitive, adaptării sociale și performanțelor academice ale copiilor cu deficiențe de auz în mediul incluziv.
5. Elaborarea de materiale metodologice și resurse pentru predarea limbajului semnelor și utilizarea acestuia în procesul educațional.

Introducerea limbajului semnelor în educația incluzivă a copiilor cu deficiențe de auz poate fi un pas important spre crearea unor oportunități cu adevărat egale pentru toți elevii, contribuind la dezvoltarea și integrarea deplină în societate.

BIBLIOGRAPHY:

1. Bodorin C. Surdopsihologia, Chişinău, Ed. Valinex, 2010.156 p. ISBN 978-9975-9948-7-3.
2. Joseph J. Murray Guidelines for achieving sign language rights Disponibil <https://wfdeaf.org/>
3. Stokoe, William C.2001. Language in hand: why sign came before speech. Washington DC. ISBN 156368103X
4. Боскис Р.М. Глухие и слабослышащие. М.: Советский спорт, 2004. 304 с. ISBN 5-85009-891-7.
5. Выготский Л.С., Проблемы дефектологии, М.: Издательство Педагогика, Собр. соч. в 6 т., 1984. 400 с.
6. Зайцева Г.Л., Дактилология. Жестовая речь. М.: Владос, 2020. 192 с. ISBN 978-5-00136-150-3
7. Психология глухих детей. под ред. И. М. Соловьева, Ж. И. Шиф, Т. В. Розановой, Н. В. Яшковой. Москва: Советский спорт, 2006. 448 с.